

מדינת ישראל

משרד החינוך

מועד הבחינה : חורף תשפ"ג, 2023

מספר שאלון : 038182

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה : שתיים
- ב. במבנה השאלון ומפתח ההערכה : בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.
- חלק ראשון – (12 x 4) – 48 נקודות
- חלק שני – (13 x 3) – 39 נקודות
- חלק שלישי – (13 x 1) – 13 נקודות
- סך הכל 100 נקודות
- עליך לענות על ארבעה נושאים על פי ההוראות בשאלון.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין
- ד. הוראות מיוחדות : כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם מחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנים ונבחנות כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

חלק ראשון (48 נקודות)

בחלק זה ארבעה נושאים, עליך לבחור בשני נושאים.

בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות (לכל שאלה – 12 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 1-3.

1. א. הרב בר שאול, מצווה ולב

"החיים והמעשים מלמדים אותנו, שישנם אנשי פנים ואנשי חוץ. וסימנים מובהקים לשני טיפוסים יסודיים אלה".

(1) כתוב הגדרה לאיש הפנים ולאיש החוץ.

(2) במה שונים איש הפנים ואיש חוץ ביחס לנושא החזרה בתשובה, ומדוע?

ב. ר' הלל צייטלין, על גבול שני עולמות

"לא אל מה שיש לו תחילה ותקלה [...] אנו מתגעגעים, כי אם אל מה שאין לו תחילה ותקלה".

הסבר דברים אלה ואת הסיבה לתחושה שמתוארת בהם.

2. א. מהר"ל, תפארת ישראל

"האדם עם מעלת נפשו האלוהית...אל יקבל אונאה בעצמו לומר, כי יש לו מעלתו האחרונה בפועל, ויחשוב בנפשו: 'שלום יהיה לי אף אם אני יושב בטל מבלי עמל כלל'".

(1) מהי הטעות שהמהר"ל מזהיר מפניה ומדוע?

(2) במה שונה האדם מבחינה זו מכל הברואים האחרים?

ב. הרש"ר הירש, פירוש לספר בראשית

"הדין האלוהי גזר קללה על האדמה ועל הנחש [...] האדם לא נתקלל כל עיקר. דבר לא נשתנה בייעודו הנעלה ובכושרו למלא את ייעודו. רק התנאים החיצוניים נשתנו [...] ואילו התפקיד עצמו [...] וכושרו למלאו לא נשתנו".

הסבר את הקטע המצוטט.

3. א. הרמח"ל, מסילת ישרים פרק י"ט

"בודאי שמי שמתכוון בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו, למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידיים, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולקבל הגמול אשר בעולם הבא – לא נוכל לומר שתהיה כונה זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה".

(1) מהו החיסרון שמוצא רמח"ל בכוונת עבודת ה' המתוארת לעיל?

(2) מהי משמעות החיים הגבוהה ביותר שיכול האדם לכוון אליה לדעת הרמח"ל בפרק י"ט?

ב. הראי"ה קוק, מוסר אביר

"בכל דרכיך דעהו. צריך לבקש את הקב"ה בכל הדרכים שהוא מתנהג בהם"

(1) מהי הסיבה לכך שהאדם צריך לבקש את הקב"ה בכל דרכי פעולתו של האדם?

(2) תן דוגמא לדרך בה יש לבצע את פעולות היומיום לשיטתו זו של הרב קוק.

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. הרב קוק, מאמר הדור

"התחיה של 'השבת לב אבות אל בנים ולב בנים אל אבותם' אי-אפשר להיות כי אם דוקא על ידי אורא דאריץ ישראל. כההטבה המוסרית של היחיד, כן של הכלל פלו היא נכללת בשתי המדרגות הדועות של הישר והכובש"

(1) הסבר מהי דרך הישר ומהי דרך הכובש.

(2) מה היתרון של דרך הישר על פי הרב קוק?

ב. הר"ן, דרשות

אדם שהרוויח בעבודתו כסף רב העיד על עצמו: "חוכמתי וכישרוני הביאו לי את העושר הזה".

לדעתך, כיצד היה הר"ן מתייחס לאמירתו של אדם זה? נמק את תשובתך.

5. א. ר' נחמן מברסלב, שיחות הר"ן

"לב נשבר ועצבות אינו עניין אחד כלל".

על פי ר' נחמן מברסלב, מהו היחס של אדם עצוב אל ה', ומהו היחס של אדם שליבו נשבר אל ה'?

ב. הרמב"ם, שמונה פרקים

"והמשל בזה שלושה מקומות חשובים"

(1) כתוב את המשל הזה.

(2) הסבר את הנמשל, ואת הקשר שלו לדברי רמב"ם: "ואמנם ייאמר על הכל ניזון בשיתוף השם לבד".

6. א. האדמו"ר מפיאסצנה, חובת התלמידים

דוד, מחנך כיתה י"א, מתמודד עם אחד התלמידים המאתגרים במחזור – דרור. דרור אינו מגיע באופן סדיר ללימודים. גם כשהוא מגיע הוא סותר בכל עת את דברי המורה, מפריע לסדר הלימודים, וכשמעירים לו, הוא כועס מאוד.

מהי הגישה על פיה צריך להדריך את הצוות החינוכי בהתמודדות עם דרור על פי דברי האדמו"ר מפיאסצנה?

(1) כתוב שני עקרונות מתוך דברי האדמו"ר מפיאסצנה.

(2) הצג הדרך בה ניתן ליישם את שני העקרונות שכתבת בסעיף 1.

ב. אריך פרום, אמנות האהבה

(1) אריך פרום מציין ארבע יסודות המשותפים לכל צורות האהבה.

ציין שניים מהם, והסבר את הקשר בין היסודות שצינת לבין האהבה.

(2) הדגם כיצד אתה מן היסודות שצינת בא לידי ביטוי בחיי היום-יום.

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. הרב ברקוביץ', מאמרים על יסודות היהדות

הסבר את דברי הרב ברקוביץ' בעניין סבלו של איוב: "בגלל אמונתו אין איוב יכול לקבל [את] דברי הסגוריה על אלוקים".

ב. דון יצחק אברבנאל, פירוש לספר בראשית

לפני הכניסה לקרב בעזה, ראה המפקד שחייליו מפחדים, ושרים את השיר: "מי שמאמין לא מפחד... ולנו יש את מלך העולם והוא שומר אותנו מכולם". מה יאמר להם המפקד אם ילך בדרכו של האברבנאל?

8. א. הרב ישראל, פרקים במחשבת ישראל

על פי הרב ישראל, מה גורם לאדם לרצות לכפור בה? הסבר שני גורמים.

ב. הרב זיוון, לתורה ולמועדים

(1) "שאלה זו יש להציג בנר חנוכה: מה מצוותה – להדליק אש או לעשות אור?"
על פי הרב זיוון, כתוב מה הן שתי הדרכים להתמודד עם היצר הרע, והסבר את הקשר ביניהן ובין האש והאור.

(2) "אנו זקוקים לשני הכוחות – לאש ולאור".

לדעתך, מדוע אנו זקוקים לשני הכוחות האלה כדי להתמודד עם היצר הרע?

9. א. תלמוד בבלי, מסכת ברכות; מלבי"ם, פירוש לספר דברים

"בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה, זמן קריאת שמע היה... היה מאריך ב'אחד' עד שיצא נשמתו ב'אחד'".

על פי פירוש המלבי"ם לפסוק "שמע ישראל", מדוע האריך רבי עקיבא באמירת "אחד" לפני שיצאה נשמתו?

ב. הרמב"ם, מורה נבוכים

(1) "עלה בדמיון ההמון כי הרעות בעולם יותר מן הטובות".

על פי הרמב"ם, הסבר מדוע ההמון טועה.

(2) הרמב"ם ממייך את הרעות הבאות על בני האדם לשלושה סוגים.

ציין שניים מהם, וכתוב איזה משלושת הסוגים הוא הנפוץ ביותר.

(3) הסבר כיצד דברי הרמב"ם עשויים לסייע לאדם שאמונתו נחלשה בגלל דברים רעים שקרו לו.

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. הרב צבי הירש קלישר, דרישת ציון

(1) "גאולת ישראל אשר אנו חוכים (מחכים) לה: אל יחשוב החושב כי פתאום ירד השם יתברך

משמים ארץ, לאמור לעמו צא".

נגד איזו תפיסת גאולה יוצא הרב צבי הירש קלישר? מהן הצעותיו המעשיות לקידום הגאולה?

(2) מהו מקומן של הבטחות הגאולה הניסיות שנתבשרו על ידי הנביאים, לדעת הרב קלישר?

ב. הרב סולובייצ'יק, קול דודי דופק

"[דפיקה] רביעית: הדוד דופק הדוד בלבנות הנוער המתבולל והנבון".

מהו ההסבר של הרב סולובייצ'יק להשפעה של הקמת מדינת ישראל על ההתבוללות?

11. א. הראי"ה קוק, אורות הקודש

על פי הרב קוק, מהו ההבדל בין מדינה "רגילה" לבין מדינת ישראל "שהיא ביסודה אידיאלית"?

ב. הרב משה כלפון, גאולת משה

(1) על פי הרב משה כלפון, יש שתי קבוצות החלוקות בדעותיהן על האופן בו יש להביא את הגאולה.

כתוב את הדעה של כל אחת משתי קבוצות אלה.

(2) "לפי דעתי רחוק מאוד שתהא תנועה זאת תנועה גשמית, ולדעתי תנועה שמיימית היא זו"

לאיזו תנועה התכוון הרב כלפון? הסבר מדוע הוא כינה אותה שמיימית.

12. א. האדמו"ר מסלונים, ההרוגה עליכם

(1) הרמב"ם סבור שמי שאינו מאמין במשיח או אינו מצפה לביאתו נחשב ככופר בתורה. מהי

שאלתו של ר' נח ברזובסקי לגבי הכרעה זו?

(2) מהי תשובתו לשאלה שהעלה?

ב. מהר"ל, נצח ישראל

על פי המהר"ל, הסבר כיצד הגלות עצמה היא הוכחה ברורה שתבוא הגאולה.

חלק שני (39 נקודות)

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16.

13. א. רס"ג אמונות ודעות; רבינו בחיי, חובת הלבבות

(1) תלמידים בשיעור מחשבת ישראל שאלו: "למה בכלל צריך ללמוד ענייני אמונה?". כתבו

מה היה עונה להם רס"ג (2 תשובות) ומה היה עונה להם רבינו בחיי?

(2) כתבו שם של הוגה אחד שלמדתם עליו, אשר היה עונה: לא צריך ללמוד פילוסופיה של האמונה... נמקו את דעתו.

(3) האם לדעתכם, בימינו, יש להעדיף את התשובות שכתבתם בסעיף א' או את התשובה שהוזכרה בסעיף ב'? הסבירו מדוע.

ב. חזון איש, אמונה ובטחון

לפני מבחן תלמיד מעודד את עצמו "בטוח יהיה טוב".

על פי החזון איש, האם אמירה זו מעידה על בטחון בה? הסבר את תשובתך.

14. א. רמח"ל, מסילת ישרים, הקדמה

"החיבור הזה לא חיברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו, אלא להזכירם את הידוע להם".
לפי דברים אלה, מהי הדרך המתאימה ללימוד הספר "מסילת ישרים"?

ב. הרב קוק, אורות הקודש

- (1) "חטא האדם הראשון... לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת אִיפֶּה".
לפי הרב קוק, הסבר את החטא של האדם הראשון.
- (2) "באים מחנכים מלומדים... ומוסיפים תבן על המדורה".
מהי הביקורת של הרב קוק על המחנכים?

15. א. הרב קוק, איגרת תקנ"ה

- "שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים [את] קדושת ישראל".
- (1) הסבר כל אחד מן "הדברים העיקריים" שבדברי הרב קוק.
 - (2) לפי הרב קוק, הסבירי את היחס שבין שני "הדברים העיקריים" האלה בדור של עקבתא דמשיחא.

ב. תלמוד בבלי, נידה

יש אנשים הטוענים כי הם מנותקים מעולם של תורה ואמונה. הסבר כיצד דברי התלמוד על התניוק "במעיי אמו" יכולים לסייע להתמודדות עם טענה זו.

חלק שלישי (13 נקודות)

בחלק זה שני נושאים, עלי לבחור בנושא אחד.

בנושא שבחרתם עליך לענות על שאלה אחת.

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרת בנושא זה, ענו על אחת מן השאלות 16-17.

16. א. הרב קוק, איגרות הראי"ה

"שושנה הקטנה מבקשת את הבובה".
תאר את המשל ואת הנמשל.

ב. הראי"ה קוק, פירוש לשיר השירים

- (1) עפ"י דבריו של הראי"ה קוק, יש שתי דרכים בהן ניתן להבין את שיר השירים. ציין והסבר את שתי הדרכים.
- (2) אישיותו של רבי עקיבא הכילה שלושה סוגים של אהבות. כתוב מה הן.

17. א. הרב קוק, חדריו

תלמיד ישיבה עם כשרון מיוחד לציור הקדיש חלק מזמנו בישיבה לציור במקום ללימוד תורה.
חלק מחבריו מתחו עליו ביקורת וטענו שהוא מבזבז את זמנו. הוא ענה להם בעזרת ציטוט דבריו של הרב קוק: "מי שיש לו נשמה של יוצר..."

(1) תאר את תשובת התלמיד על בסיס דברי הרב קוק שהוא ציטט והסבירו למה הוא אינו רואה בציור בזבוז זמן.

(2) "חוץ מזה", טען אותו תלמיד, "יש בציור גם חשיבות רבה לעם ישראל בדור של גאולה". הסבירו טענה זו על פי אחד מהמקורות שלמדתם בפרק.

ב. הרב וינברג, שרידי אש

יש רבנים המחנכים ליראת שמיים מתוך התנזרות והתרחקות מחיי העולם הזה. הסבר את הניגוד בין שיטה זו ובין שיטת הרב וינברג בעניין הדת.

הנושא: החיים והמוות

אם בחרת בנושא זה, עליך לענות על אחת מן השאלות 18-19.

18. א. רמח"ל, דרך ה'

על פי רמח"ל, יש הבדל בין יכולת האדם להגיע אל השלימות לאחר חטא אדם הראשון ובין יכולתו להגיע אל השלימות לפני חטא. הסבר הבדל זה.

ב. ר' יהודה הלוי, "הכוזרי"

מהו ההבדל בין הדת היהודית והדתות האחרות לפי ריה"ל, בעניין יעודי האדם?

19. הרמב"ם, הלכות תשובה

(1) מהי הטעות שמדמים הטיפשים האווילים על תענוגי העולם הבא?

(2) מדוע לא תיארו הנביאים את גודלה ויופייה של טובת העולם הבא?

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך